

Ulusal Kıyı Varlığımız

Yeryüzündeki toplam uzunluğu 312000km olan kıyı alanlarının 8333km'sine Türkiye sahiptir. Ülkemiz sahip olduğu deniz kıyısı olarak bölgesel devletler (AB Ülkeleri, Karadeniz ülkeleri, Akdeniz ülkeleri, Hazar Denizi ülkeleri) içerisinde en uzun kıyı şeridine sahip stratejik konumdadır.

Deniz kıyısı	km
Karadeniz	1701
Marmara	1441
Ege	3484
Akdeniz	1707
Toplam	8333

Kıyı ve Demografik Yapı

Dünya nüfusunun üçte ikisi yaşamını kıyı bölgesinde sürdürmektedir.

Yeryüzündeki nüfusun beşte üçü kıyıdan itibaren ilk 60km'lik karasal bölgelerde yaşamaktadır.

Birleşmiş Milletler tahmini verilerine göre 30 yıl içerisinde 6.3milyar kişi deniz kıyısında yaşıyor olacaktır.

Avrupa ülkelerinde yaşayan yaklaşık 700 milyon kişinin yaklaşık 250 milyonu kıyı bölgelerinde yaşamaktadır.

Türkiye'de 2000 yılı nüfus sayımına göre 29 ilimizin ülke genel nüfusunun %52'si ile ülke genel coğrafi alanının %30'unu kapsayan kıyı alanında yaşamaktadır.

FARKLI DİSİPLİNLERDE KIYI KAVRAMI

Jeomorfoloji ve Kıyı

Meteorolojik olaylara göre değişime konu olan bir çizgi, genişliği yer yer değişebilen bir şerit, iç ve dış etkenler nedeniyle de sürekli değişen ve bu etkenlere bağlı olarak ortaya çıkan, karanın denizde son bulduğu yatay yönde gelişmiş belirli bir genişliği olan karasal alandır.

Jeomorfolojik kıyı kavramı iki kavramı içermektedir. Bu kavramlar dalgalarla sürekli etkilenen dar anlamda **kıyı** ve suyun etkisiyle oluşan ve halen suyun etkisi altında bulunan geniş **kıyı bölgesidir**.

Çevre Bilimi ve Kıyı

Çevre bilimcilere göre kıyı denizel ortam ile karasal ortam arasındaki etkileşimin nitelik ve yoğunluğunu kontrol eden bir alandır. Bu bölgedeki kaynakların doğal yapılarının ve ekolojik dengelerinin korunarak sürdürülebilirliğinin devamı ekolojik olarak son derece önemlidir.

Coğrafya ve Kıyı

Kıyı, suyun biriktirme, aşındırma ve yığma sureti ile oluşturduğu yüzeysel biçim olarak tanımlanmakta, bir yeryüzü şekli olarak kabul edilmektedir.

Ekonomi ve Kıyı

Miktarı sınırlı ve üretilmeyen doğal kaynaklar ve özellikle de kıyıların kullanımında bu bölgedeki toprak sahiplerinin ekonomik çıkarı ile toplum çıkarı arasında bir yapısal denge kurulmasını gerekli kılmaktadır.

Adam Smith'ten bu yana klasik iktisatçılar doğal kaynaklara ve kıyıya bakışı serbest mal şeklinde olmuştur. Ancak zamanla bu kaynakların kıt olduğu anlaşılmıştır.

Hukuk ve Kıyı

Hukuk tekniği açısından kıyı kavramı ilk defa Roma Hukuk kaynaklarında 'est autem litus maris, quastenus hibernicus fluctus maximus excurit' olarak verilmiştir. Latince'den Türkçe'ye şöyle çevirilir: 'Deniz; sahil, kış dalgalarının en fazla

ulaşabildiği yere kadardır ve deniz kıyısı, denizin en kabarık olduğunda uzanabildiği yere kadardır’.

Kıyı kanunu ve Uygulama Yönetmeliğinde şu şekilde tanımlanmıştır:

Kıyı, kıyı çizgisi ile kıyı kenar çizgisi arasındaki alan

Kıyı; deniz, göl, akarsu gibi her türlü doğal su kütlelerini çevreleyen, doğal olarak uzunlamasına ve derinlemesine iki boyutu içeren kara parçası, deniz ve göllerde, taşkın durumlar dışında suların kara yönünde en çok ilerlediği anda belirlediği kıyı çizgisi ile, bu çizginin devamında kıyı hareketlerinin oluşturduğu kumluk, çakıllık, taşlık, sazlık, bataklık kesimlerinin kara yönünde doğal sınır çizgisi arasında kalan alandır.

Tanım 1: Beşli alan

- Okyanus, deniz, akarsuları etkileyen iç bölge
- Deniz ve karanın etkileşim içerisinde bulunduğu kıyı
- Kıyı suları, koylar, dalyanlar, ve körfezler
- Kıta sahanlığı-karasuları-münhasır ekonomik bölge
- Açık denizler

Tanım 2: Üçlü alan

- Kıta sahanlığı, dalga düzlüğü, kıyı
- Önyöre
- Ardyöre (hinterland)

Kıyı Kenar Çizgisi

Kıyının kara yönündeki üst sınırına kıyı kenar çizgisi denir.

Kıyı Kanunu’nda kıyı kenar çizgisi:

Deniz, tabii ve suni göl ve akarsuların, alçak basık kıyı özelliği gösteren kesimlerinde kıyı çizgisinden sonraki kara yönünde su hareketlerinin oluşturduğu kumsal ve kıyı kumullarından oluşan kumluk, çakıllık, kayalık, taşlık, sazlık, bataklık benzeri doğal alanların sınırı; dar-yüksek kıyı özelliği gösteren kesimlerde şev ya da falezin üst sınırı.

Sahil Şeridi

3830 sayılı kıyı kanununa göre:

Deniz, tabii ve suni göllerde kıyı kenar çizgisinden itibaren en az 100m olarak tespit edilmiş ve bu alan iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm kıyı kenar çizgisinden itibaren yatay yönde 50m’lik bir bölümü kapsamaktadır. Sahil şeridinin ikinci bölümü sahil şeridinin birinci bölümden sonra gelen ikinci 50m’lik dilimi kapsayan alan olarak kabul edilmiştir.

Sahil şeridinin derinliği ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Ülkemizde olduğu gibi bazı ülkelerde bu derinlik doğal kıyı kuşağının sınırı olarak kabul edilmiş, bazı ülkelerde ise kıyı kenar çizgisinin sınırı olarak kabul edilmiştir.

Ülke	Kıyı kenar çizgisinin derinliği
Ekvador	8m
Hawai	12m
Meksika	20m
Yeni Zelanda	20m
Türkiye	100m
Fransa	100m
Norveç	100m
İsveç	100m
Uruguay	250m
Yunanistan	500m
Rusya Federasyonu	3km

Dolgu Alanı

Dolgu, kamu yararına yapılan bir idari işlemin sonucu olan ve İmar Hukukunda yapı olarak ifade edilen bir kavramdır.

Fiziki anlamda dolgu, kara ve su alanlarını birlikte içerisine alan, sabit veya taşınabilir, resmi veya özel yeraltı ve yerüstü inşaatını içine alan tesisler olarak tanımlanmaktadır.

Dolgu, kamu yararına yapılan bir idari işlemin sonucu olan ve İmar Hukuku’nda ‘yapı’ olarak ifade edilen, yapay yollarla doğal kıyı yapısında meydana gelen yeni bir kıyı şeklidir.

KIYININ GENEL ÖZELLİKLERİ VE NİTELİKLERİ

Değişkenlik, Doğallık, Hukukilik

1. Doğal Kaynak Özelliği

Kıyı alanının gösterdiği özellikler nedeniyle sosyo-ekonomik kullanımlara konu olması, kıyıya ‘doğal kaynak’ niteliği kazandırmıştır.

Kıyının ‘serbest mal’ olarak ‘kıt kaynak’ haline gelmesi uzun zaman almıştır. 12. Ve 13. yy’dan başlayan ve günümüze kadar devam eden bir iktisadi gelişim göstermiştir.

Feodal toplumdan kapitalist topluma geçişle birlikte doğal kaynaklara olan gereksinim çeşitlenerek artış göstermiş, ‘serbest mal’ konumunda olan su, hava, toprak, kıyı ve yeraltı kaynaklar ‘kıt kaynaklar’ halini almıştır.

2. Değişkenlik Özelliği

Kıyı, kara, hava ve su hareketlerinin karşılıklı olarak birbirilerini etkilemeleri sonucunda oluşan doğal ve değişken bir özellik taşımakta, jeomorfolojik yapısı itibariyle de sürekli değişime konu olmaktadır.

Günümüzde artan sosyoekonomik taleplere bağlı olarak artan kullanım isteği doğal kaynak olarak kıyının yeniden üretilmemesi özelliği nedeniyle yapay değişiklikleri gündeme getirmiştir. Dolgu bunlardan en genel örnektir.

3. Geçiş Alanı Olma Özelliği

Kıyı alanları konumu itibariyle denizden karaya veya karadan denize bir geçiş alanı olma özelliği taşımaktadır. Kıyı bölgesi deniz ürünleri ve deniz altı kaynaklarının kullanımı için bir geçiş zonu oluşturur. Denizden yararlanma ancak kıyı aracılığı ile olmaktadır. Kıyı alanlarının deniz ile kara arasında geçiş olması doğal olarak sanayi ve kentsel kullanımların bu yörede kümelenmesine neden olmaktadır.

4. Hukukilik Özelliği

Hukuk tekniği açısından kıyı kavramı ilk defa Roma Hukuk kaynaklarında kullanılmıştır.

1972 yılına kadar Türk Hukuk Sisteminde kıyıya ait özel bir hukuki düzenlemenin olmadığı ancak bazı yasal düzenlemeler içerisinde kıyı tanımının yer aldığı görülmektedir.

İlk defa 1982 Anayasasında kıyıdan hukuk tekniği açısından söz edilmiş ve 3086, 3621, 3830 sayılı Kıyı Kanunu ile özel anlamda kıyı tanımlanmış, kıyı bir takım hukuki özelliklere kavuşmuştur.

Bu özelliklerin bazıları

- Kıyının doğal niteliği itibariyle herkesin kullanımına açık olması (kamu yararı)
- Devletin hüküm ve tasarrufunda altında olması
- Özel mülkiyetin kurulamaması vb.

5. Ortak Kullanım Özelliği

Hukukta herkesin ortak kullanımına açık olan şeyler; hava, akarsu, göl, deniz ve deniz kıyılarıdır.

Osmanlı Hukuk Sistemi deniz ve kıyı alanını mubah mallar olarak tanımlar, herkesin başkalarına zarar vermeden yararlanabileceği mallardan kabul etmiştir.

Kıyı alanları, doğal konumu nedeniyle denizden yararlanmada vazgeçilmez bir unsur olarak herkese ortak nesne sayılmaktadır.

Genel olarak ortak yararlanma şekilleri hukuk öğretisinde umumi istifade, olağan ortak yararlanma, ortaklaşa yararlanma, anonim yararlanma ve genel yararlanma olarak adlandırılmış olup *genellik, serbestlik, eşitlik ve bedelsizlik* ilkeleriyle uyumludur.

6. Özel Mülkiyete Konu Olmaması

Hukuk sistemi genelde doğal servet ve kaynakların devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğunu, bu değerler üzerinde bireysel anlamda özel mülkiyetin kurulamayacağı ilkesini kabul etmiştir.

7. Kamusal Mal Olma Özelliği

Kıyıyı doğal niteliği itibariyle herkesin serbestçe yararlanmasına açık, mutlak anlamda sahihsiz bir şey olarak gören Türk Hukuku, Roma Hukukunun ‘*res communes omnium*’ (herkese ortak nesne) düşüncesini aynen benimsemiştir. Kara Avrupa’sı hukukunda da

kıyı alanı kamusal mal niteliği taşımaktadır. Günümüz hukuk sistemlerinde artık kıyı bir ‘res publicae’ (kamu malı) sayılmaktadır.

- Kıyının kamu tüzel kişiliğine sahip olması
- Kıyının devir edilememesi
- Zamanaşımına konu olmaması
- Kıyının haczedilememesi
- Tapu sicil kayıtlarına bağlı olmaması
- Özel korumaya bağlı olması
- Kıyı alanlarının kamulaştırılamaması
- Kıyı denetiminin kamuya ait olması

KIYI ALANLARI YÖNETİMİ

Deniz, göl ve akarsu kıyılarının tabii özelliklerinin korunarak rasyonel bir şekilde kullanılabilmesi için öncelikle sağlıklı planlama çalışmalarının ve bu planlara uyulmasının sağlanması gerekmektedir.

Planlamada Yetkili Kurumlar

- Kıyı alanlarında planlama yetkisi değişik kurumlar arasında dağılmış durumdadır.
- Belediyeler
- Valilikler
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
- Çevre ve Orman Bakanlığı
- Kültür ve Turizm Bakanlığı
- Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı
- Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve Özelleştirme Yüksek Kurulu
- Milli Savunma Bakanlığı
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Boğaziçi İmar Müdürlüğü

Kurumlar Arasında Planlama Konusundaki Anlaşmazlıklar

Planlama konusunda değişik kanunların farklı kurumlara yetki vermesi, bu kurumlar arasında yargıya intikal eden anlaşmazlıklara neden olmaktadır. Planların, kurumlar arasındaki anlaşmazlıklar veya başka nedenlerle dava konusu olması ise planlama çalışmalarını aksatmakta ve plansız kullanımlara yol açmaktadır.

Kurumlar Arasında Kıyıların Kullanımı Konusundaki Anlaşmazlıklar

Planlama yetkisi yanında, kıyı alanlarının kullanımı konusunda da kurumlar arasında yetki anlaşmazlıkları yaşanmaktadır.

Öneriler

Kıyı alanlarında planlama yetkisini bugünkü dağınık yapısından kurtaracak, sadeleştirecek yasal düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Değişik kanunlarda farklı kurumlara tanınan planlama yetkisinin tek düzenleme çatısı altında toplanması, yetkilerin bu alanda uzman bir kuruma bırakılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Turizm yatırımları ile yerleşimin yayılma ihtimali olan alanlara öncelik verilerek tüm kıyılarımızın ve sahil şeritlerinin özellikleri ve ne tür kullanıma uygun olduklarının tespit edilmesi, planlama çalışmaları için gerekli olan bu tür veriler ile güncel haritaların ilgili kurumların ulaşabilecekleri bir bilgi sisteminde bulunması sağlanmalıdır.

Planlama çalışmalarında kıyıların korunmasına yönelik mevzuat hükümlerine işlerlik sağlanması amacıyla ekolojik dengenin korunması , kıyı özelliklerinin korunması gibi ilkelerin nasıl uygulanacağına ilişkin düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Kıyı planlamasında koruma- kullanma dengesinin sağlanabilmesi için planlarda öngörülen kullanım şekillerinin, doğal yapıya nasıl etki yapacağı, olumsuz etkilerin nasıl azaltılabileceği konusunda araştırma yapılmalı ve önlemler alınmalıdır.

Dolgu planlaması ve izinlerinin verilmesinde, kıyı alanlarının yetersizliği ve daha uygun alternatiflerin bulunmaması şartlarının hangi kriterler esas alınarak nasıl değerlendirileceği belirlenmeli, bu konuda oluşturulan görüşlerin yetkili birimlerin araştırmalarına ve belgelere dayanması sağlanmalıdır. Dolgu alanlarının hangi kullanım

şekillerinde ne kadar genişlik, uzunluk ve yükseklikte olacağına ilişkin esaslar oluşturulmalıdır. Denizden yararlanmak için dolgu yapılması dışında çözüm bulunamayan yerlerde bu tür uygulamaların, doğal yapıya en az zararı verecek şekil ve ölçülerde hazırlanacak projelere uygun olarak yapılması sağlanmalıdır.